

UNA REEDICIÓ QUE S'HA FET ESPERAR DÈCADES

Xènius: La veu de Catalunya

L'obra en català d'Eugeni d'Ors serà per fi reeditada, per Quaderns Crema, al cap de més de seixanta anys de la seua defecció lingüística. Un cas com un cabàs, tractant-se d'un clàssic, i d'un dels més influents i entretinguts de la literatura catalana.

Enric Sòria

Comentava Josep Pla a *El quadern gris* que Xènius seria valorat i disfrutat, tal com mereixia, quan els seus lectors no pogueren conèixer-lo personalment. I tenia els seus motius. Pla reconeixia sobretot en Xènius l'eficàcia àgil de la prosa i la concepció antipintoresca, antibarroca que n'emana: uns mots d'ordre, però amb gràcia. En canvi, el personatge D'Ors devia ser un tipus considerablement barroic i pintoresc, més encara, atrabiliari. Procliu a adhesions enfervorides i a rancors d'inextingible propagació.

El cas, als ulls de Pla, havia de ser xocant. La peripècia d'orsiana, amb

fuga inclosa cap a la llengua del costat —ell, que havia estat l'ideòleg de la més decidida recuperació cultural vista mai a Catalunya— hi augmentà enormement els malentesos i les previsions, fins arribar a un cercle estricte de silenci, que no oblit.

Pla, però, ho havia diagnosticat amb precisió. El vel de silenci sobre Xènius s'esquinçà justament quan començà a parlar la generació que no havia pogut conèixer-lo. Joan Fuster, que s'havia iniciat a la lectura en català amb les planes del *Glosari*, n'és el millor exemple: per a Fuster, parlar de la validesa doctrinal de Xènius, després de les avantguardes, les dues guerres mundials i l'existencialisme, era senzillament irrisori. De fet, si recordem que

A l'esquerra, retrat de D'Ors per R. Casas. Dalt, primera plana de «La Veu» on hi ha el «Glosari».

pensava D'Ors de com havia d'anar aquest segle nostre, comprovarem de seguida que no n'encertà ni una, potser per sort. Amb tot, D'Ors era un prosista «enginyós i divertit» i el glosari «una lliçó diària, ràpida, vistosa i incitant», «una ració quotidiana d'amenat literatura». D'Ors era, sobretot, un *maître à penser*, un dels pocs que ha tingut la literatura catalana, i un dels més cosmopolites, variats, brillants i, sens dubte, influents. Per a Fuster, doncs, D'Ors era simplement un clàssic. Un clàssic, a més, d'una espècie ben rara en català: un assagista esplèndid. Les

Un projecte finalment en marxa

Les vicissituds d'aquesta edició de l'obra catalana d'Eugeni D'Ors han estat llargues i procel·loses. A la fi, la cabuderia encomiable de l'editor de Quaderns Crema, Jaume Vallcorba Plana, i un acord amb la «Sociedad para la Edición de las Obras Completas de Don Eugenio D'Ors» i la Generalitat de Catalunya ho han fet possible. L'edició de les obres de D'Ors constarà d'uns 15 volums aproximadament i començarà amb l'onzè: La Vall de Josafat.

Segons Jaume Vallcorba, aquest era un vell projecte difícil: «En temps que jo tenia ganes d'editar-les i, per fi, els problemes que hi havia s'han resolt satisfactoriament. D'Ors fou un individu que va conformar en gran part el pensament català del segle, i això havia d'estar a l'abast».

L'edició ha estat preparada per Josep Murgades, un bon conelxedor de Xènius. «L'edició, a l'hora de recollir el material, no té massa dificultats —ens comenta— tret d'alguns papers del començament i del final, esparços; l'única obra en català de D'Ors és el Glosari, quasi tot publicat en La veu de Catalunya. L'edició es fa sobre els diaris, que ha calgut microfilmear com si es tractés d'un manuscrit medieval. Aquesta ha estat la part més costosa».

Per a Murgades, la tardança a editar un clàssic català d'aquesta envergadura «es deu a una multiplicitat de raons, tant ideològiques com empresarials. A Catalunya ha funcionat la rancúnia per la defecció lingüística de D'Ors, mentre que, com a autor en castellà, no passà de ser una mena de segundón d'Ortega y Gasset; d'altra banda, el projecte era econòmicament ben costós».

L'obra catalana de D'Ors, en bona part, era pràcticament inaccessible fins ara. Segons Murgades, «aquesta edició farà possible que la gent conegui D'Ors. Això donarà una major claredat sobre aquell moment dolç de la cultura catalana. A més, el Glosari és una obra feta dia a dia en un periòdic, és variada, polifacètica, oberta. Un públic ampli pot divertir-se prou llegint-lo. Trobarà tota mena d'anècdotes sobre els feits més diversos». □

Eugeni D'Ors a la seva biblioteca.

No només és difícil, ara, estar d'acord amb les idees i suggestions de Xènius, fins i tot es podria pensar que l'esforçat intent d'orsia per captar el pols del temps, immunitzà Catalunya contra les influències veritables del nou segle. La Grècia que dissenyava Xènius havia quedat tràgicament abolida per Nietzsche; l'esperit, tal com ell l'entenia, per Freud. Els abismes de la crueltat o de l'absurd no entraven tampoc per a res dins la seua estètica. Els trets del Noucents no anaven justament per on D'Ors es pensava i, per tant, aquella immensa maquinària actualitzadora que pretenia ser el Noucentisme començà a funcionar, sense adonar-se'n, en el buit. L'enorme resistència oferida per la intel·ligència catalana a les avantguardes en fou una conseqüència previsible i, de retop, el manifest groc també.

Amb tot, si el noucentisme arribà a ser un fenomen massís, rígid i aïllat, ho fou molt més després, ja sense Xènius, que no amb ell. Només D'Ors tingué l'habilitat de fer passar les seues anècdotes per categories, els seus capritxos per veritats de raó. Ara, el seu programa fa somriure, els trucs ens semblen obvis i la ideologia revelada, i a pesar de tot ens diverteix i ens sorprèn encara. En el seu moment l'efecte degué ser enlluernador. En les seues mans el català esdevé una matèria gràcil, enjogassada, apta —per primera i quasi única vegada— per al matís subtil i la contundència sintètica, sense apel·lació. L'assaig en català abans de Josep Pla té un únic nom d'altura indiscutible i aquest és el de Xènius. El goig de llegir, senzillament llegir, aquest xarlatà genial del noucents no es paga amb diners. Ara, al cap de set dècades, podem disfrutar d'aquest goig, al complet, per primera vegada. Enhorabona. □

nostres lletres, per tant, no es podien permetre el luxe de despreciar-lo.

Però ho estaven fent. L'obra de Xènius havia començat pel món en paper de periòdic —La veu de Catalunya per partida doble— o en reculls editats sempre abans de la guerra. Un primer intent recuperador, l'any 1950, dut per Editorial Selecta, no passà d'un primer volum escàs de les obres completes catalanes. Hi hagué, sembla, rebolica forta a Ca'n Cruzet. Encara quedava massa gent el 1950, pel que es veu, que havia conegut D'Ors en efígie. Només aquests darrers anys s'ha produït, per fi, l'exigible esforç de reedicions, antologies i estudis. Hi mancava, però, l'edició sistemàtica.

Un prosista entretingut, amè i brillant no és mai cap broma, i menys en català. D'Ors, a més a més, dirigi —i el verb no és cap exageració— el rumb de la cultura catalana durant més d'una dècada, i el traçà per molt més temps encara. Fet i fet, l'evolució de la literatura catalana, els encerts, les preferències i també moltes de les limitacions, costen d'entendre sense saber quins eren els objectius i quines les manies del senyor Eugeni D'Ors, des de l'amor per Croce a l'odi pel cinema.

D'Ors, com a braç intel·lectual, i prou autònom, de Prat de la Riba, serví al respectable, jorn a jorn, una cos-

Portada del «Glosari».

movisió feta a mida d'una burgesia discreteta però reeixida que aspirava a esdevenir europea si no ho havia de pagar massa car. Un substantiu: seny; un temps verbal: cal; un mite: la serenitat del classicisme, n'eren algunes de les jàceres. I el públic s'hi entusiasma.